

Vystoupení A. A. Gromyka
na zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí Varšavské
smlouvy dne 25. května 1977

Drazí soudruzi,

na tomto prvním zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí Varšavské smlouvy máme projednat, jak bylo dohodnuto, otázky související s nadcházejícím bělehradským setkáním představitelů účastnických států celoevropské konference. Projednat je samozřejmě v širším kontextu politiky bratrských zemí v Evropě.

V evropských záležitostech, jakož i na mezinárodní aréně vůbec, máme dobré, nadějně orientační body. Jsou to zahraničně politická usnesení sjezdů bratrských stran, které se konaly v posledních 1 1/2 - 2 letech. Je to deklarace členských států Varšavské smlouvy "za nové cíle mezinárodního uvolnění, za upevnění bezpečnosti a rozvoj spolupráce v Evropě", která byla přijata v listopadu minulého roku na poradě PPV. Je v ní zakotvena linie socialistických zemí na prohloubení uvolnění, na realizaci všech zásad a úmluv Závěrečného aktu celoevropské konference. Důsledné uskutečňování této linie má účinný vliv na vývoj situace v Evropě i mimo ni.

Téměř dva roky, jež uplynuly od Helsink, ukázaly, že společným úsilím bratrských socialistických zemí bylo dosaženo takového politického cíle, od něhož už je pro agresivní imperialistické kruhy daleko těžší než dříve vrátit se zpět k válce "studené" nebo "polostudené". Mír v Evropě se stal stabilnějším. Každodenně, v záležitostech malých i velkých národů cítí to kladné, co s sebou přináší uvolnění.

Současně s tím si KSSS a ostatní bratrské strany jasně uvědomují, že nás i nadále čeká tvrdý boj - politický co do svého charakteru, třídní co do své podstaty, za další uvolňování napětí, upevnění bezpečnosti národů a rozvoj rovnoprávné spolupráce mezi státy.

Nikdo z nás nemůže zavírat oči před tím, že státy NATO, stejně tak jako číve, zintenzivňují vojenské přípravy a nedávno přijaly rozhodnutí o novém zvýšení vojenských výdajů. Současně s tím se na jednáních o zbrzdění závodů ve zbrojení a o odzbrojení setkáváme s velkými obtížemi a záležitosti postupují obtížně.

Je proto jasné, že ústřední výbory našich stran a vlády našich zemí projevují neustálou péči o udržení potřebné úrovně obranyschopnosti každého bratrského socialistického státu a síly spojených ozbrojených sil organizace Varšavské smlouvy, která je spolehlivým štítem zabezpečujícím mírový život a tvořivou práci národů socialistického společenství.

Nepřátelé uvolnění se nezastavují ani před tím, aby v rozporu s duchem a literou Závěrečného aktu provokovali vměšování do vnitřních záležitostí socialistických států a téměř si dělají nároky na to, aby diktovali národům jaký pořádek by měl existovat v té či jiné zemi.

Některé vlády, přesto, že uznávají, že pro politiku uvolňování neexistuje přijatelná alternativa, napomáhají výpadům proti této politice, dokonce i přímo podporují ty, kteří otravují mezinárodní ovzduší. Jestliže státní představitelé, kteří přijali Závěrečný akt, se dnes neodvažují jej dostatečně tvrdě bránit, naskytá se otázka, zda chápou, že podobné výkyvy narušující pozitivní pilíře evropské politiky se v konečném výsledku mohou obrátit proti nim samotným. To se mimochodem již stávalo.

V poslední době je patrné, že něčí snahy zotřít vztahy se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi vyvolávají v západní Evropě svým způsobem zpětnou vlnu: mnozí západoevropští činitelé si jak se zdá již uvědomují, k jakým výsledkům mohou vést tyto snahy. Dokonce i v USA si zřejmě začínají uvědomovat, že nelze spojovat seriózní úsilí o řešení aktuálních mezinárodních problémů s vměšováním do vnitřních záležitostí socialistických států, jinými slovy, propagandistické kampaně jsou kampaněmi, avšak kapitalistické země se nikterak nevyhnou nutnosti žít bok po boku se stále se upevňujícím socialistickým společenstvím a jednat s ním na solidním základě.

Prapor boje za zajištění trvalého míru v Evropě jsme pozdvihli my, - bratrské strany a státy. Pevně jej držíme ve svých rukou a získáváme na stranu míru ty síly Západu - v současné době značné - které nejsou zainteresovány na návratu k napětí. Budeme i nadále vytrvale a dynamicky bojovat za úplné uvedení do života helsinských úmluv, které jsou dlouhodobým programem akcí všech účastnických států - celoevropské konference.

Zvláště zdůrazňujeme, že realizace Závěrečného aktu v mnohém závisí na celkovém stavu politických vztahů mezi státy a na úrovni uvolnění. Tato teze nám pomáhá úspěšněji a v ofenzivním duchu odhalovat ty, kteří otravují mezinárodní ovzduší a ztěžují plnění usnesení celoevropské konference.

Nyní pokud jde o místo a význam bělehradského setkání v celkovém komplexu celoevropských záležitostí. Považujeme Bělehrad - pokud je možné se tak vyjádřit - za následující stanicí na cestě zahájené v Helsinkách. Spíše za zastávku, než za uzlovou stanicí, která však vyžaduje určitou pozornost, především s přihlédnutím k situaci, o níž jsme právě hovořili. Je důležité, aby se toto setkání organicky zapsalo do pozitivních procesů ozdravování situace v Evropě a na celém světě, aby procházelo po linii vytýčené celoevropskou konferencí a sloužilo cílům dalšího postupu politiky uvolňování.

Ve svém vystoupení na 16.sjezdu odborových svazů, generální tajemník ÚV KSSS L.I.Brežněv, zdůraznil: "Domníváme se, že hlavním obsahem bělehradského setkání se musí stát péče o mír a bezpečnost v Evropě, o rozvoj spolupráce mezi evropskými národy. Nejen prostě bilancovat to, co již bylo uděláno, ale dohodnout se i na některých konkrétních návrzích a doporučeních v otázkách další spolupráce - tak si představujeme hlavní úkoly setkání v jugoslávském hlavním městě". Z toho také vycházíme, když se připravujeme na bělehradské fórum.

Nyní, kdy do hlavního setkání v Bělehradě zbývá ještě několik měsíců, je zřejmě předčasné dávat konkrétní formu otázkám, které tak mohou být vzneseny. Uvidíme, jaká se utvoří situace v Evropě a ve světě na podzim tohoto roku a jak budou probíhat záležitosti v přípravné etapě v červnu tohoto roku.

Některé záležitosti se však již nyní dostatečně ustálily a má význam vyměnit si na ně názory.

Podle našeho názoru je důležité pokračovat v Bělehradě v linii zaměřené na upevnění významu a zvýšení účinnosti zásad, kterými se členské státy celoevropské konference zavázaly řídit ve vzájemných vztazích a které představují politickou podstatu Závěrečného aktu. Socialistickým státům se již podařilo dosáhnout reálného výsledku - tyto zásady se prakticky odrazily v celé řadě dvoustranných dokumentů přijatých Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi s takovými státy západní Evropy jako je Francie, Itálie, NSR, Anglie, Portugalsko, Finsko, Švédsko, Dánsko a Belgie. Připomínám také, že byly navázány diplomatické styky se Španělskem, což je také v souladu s duchem Závěrečného aktu.

Stejně tak přirozeným se nám jeví, aby bratrské země důsledně hájily nezbytnost doplnění uvolnění politického uvolněním vojenským. Linie zaměřená na snížení vojenské konfrontace v Evropě, na zmenšení hrozby konfliktu, na snížení ozbrojených sil a výzbroje, to je naše trvalá linie. Právě v tomto směru jdou známé návrhy vytyčené v bukureštské deklaraci - uzavřít smlouvu o nepoužití jaderných zbraní jako první a nerozšiřovat rámec NATO a Varšavské smlouvy. Obě tyto naše společné iniciativy jsou na pořadu jednání mezinárodního života. Zdůrazňujeme jejich význam a v jejich prospěch také všichni v Bělehradě řekneme závažné slovo.

Dobrý základ pro další práci máme i v otázkách hospodářské a vědeckotechnické spolupráce.

Velkým krokem vpřed by mohlo být uskutečnění návrhu Sovětského svazu, podpořeného bratrskými zeměmi, týkajícího se celoevropských konferencí o rozvoji spolupráce v oblasti životního prostředí, energetiky a dopravy. Všichni si pamatujeme, že i tento návrh některé západní země zpočátku přijaly téměř nepřátelsky. Nyní si však pravděpodobně razí cestu věcnější přístup. V tomto směru bylo užitečné posouzení této otázky na zasedání EHK OSN. Nikoli nevýznamnou by zde měla být i úloha Bělehradského setkání.

Další aktuální směr - boj proti diskriminačním opatřením vůči socialistickým zemím v oblasti obchodu, které ještě stále praktikuje řada západních států, což je v rozporu se Závěrečným aktem. Také zde je o čem hovořit na bělehradském setkání.

Vzniknou tam otázky týkající se rozvoje spolupráce v humanitárních oblastech. V přísném souladu se Závěrečným aktem učinily socialistické státy v těchto oblastech v době po Helsinkách mnohá praktická opatření. Při plném respektování všemi stranami závazku přijatého v Helsinkách vzájemně se nevměšovat do vnitřních záležitostí, vzájemně respektovat právo svobodně si volit a rozvíjet své politické, společenské, hospodářské a kulturní soustavy, jakož i právo stanovovat si své zákony a administrativní pravidla, existují možnosti pro další rozšíření spolupráce v oblasti kultury, školství, kontaktů mezi lidmi a šíření informací. Toto hledisko jsme ochotni potvrdit také v Bělehradě.

Vystupující za to, aby se bělehradské setkání stalo aktem uvolňování, mobilizující k tomu demokratickou veřejnost a střízlivě myslící kruhy Západu, nemůžeme současně ztratit ze zřetele také pravděpodobnost jiného zvratu událostí. Jsou příznaky toho, že někteří členové NATO se pokusí zaujmout v Bělehradě "tvrdou pozici", předložit socialistickým zemím "nároky" různého druhu.

Nevyhledáváme nepotřebné pŕtky: mohly by pouze škodit pozitivním procesům, které se asociují ve vědomí národů v souvislosti s Helsinkami. Jestliže nám však budou chtít vnutit zostřeni, zahájíme střetný boj, ano, střetný boj. Munique k tomu mají socialistické státy dostatek. O tom ať nikdo nepochybuje.

My, bratrské země, můžeme plně využít bělehradského setkání k tomu, abychom demonstrovali přednosti socialistického způsobu života i pokud jde o humanitnost a mravní úroveň lidí.

Na našem zasedání není třeba hovořit o tom, nakolik bezpředmětné jsou různé spekulace pokud jde o porušování zásady lidských práv v socialismu, jakož i o tom, nakolik nelidské jsou kapitalistické pořádky. Jestliže však o tom bude třeba hovořit v Bělehradě, naši představitelé to budou schopni učinit.

Opírajíce se o ustanovení Závěrečného aktu, stavíme se nejen na odpor, nýbrž vedeme a budeme vést v otázce lidských práv ofenzívu. Je třeba, aby nepřátelé uvolnění i nadále cítili, že naše společenské zřízení, socialistická demokracie, nás činí v této oblasti silnými. Tak zaměřujeme naši propagandu a vyzbrojujeme naše velvyslanectví. Je pochopitelné, že nyní, a ani v Bělehradě, nechceme věci vyhrocovat. Pokud tak lze soudit, také ve Washingtonu se obávají překročit hranici, která by znamenala vážné komplikace v mezistátních vztazích.

Bratrské strany a státy jsou rozhodnými stoupenci toho, aby na setkání v Bělehradě vládlo konstruktivní ovzduší. Podaří-li se jej zajistit, to bude také v určité míře záviset na tom, jak budou probíhat záležitosti v ostatních směrech mezinárodní politiky. Mám na mysli především jednání s USA o omezení strategických zbraní. Mám na mysli také další vývoj záležitostí na Blízkém Východě. Důležitý význam bude mít nakonec také stav dvoustranných vztahů s předními kapitalistickými státy. Zvláště vezmeme-li v úvahu, že se v blízké době uskuteční významná setkání na nejvyšší úrovni.

Již po několik měsíců uskutečňujeme my i všichni ostatní účastníci našeho zasedání činnost zaměřenou na to, abychom v Bělehradě naladili Západ na pozitivní notu. Stejně tak jako ostatní bratrské země, také my jsme uskutečnili jedno - dvě kola konzultací prakticky se všemi státy, jejichž představitelé přijedou do Bělehradu. Snažíme se přiblížit našim západním partnerům koncepci nadcházejícího setkání, která je bratrským zemím společná, jinými slovy, ten kladný politický obsah, který je třeba v toto setkání vložit, jestliže vycházíme ze zájmů uvolňování, míru, bezpečnosti a spolupráce.

Máme všechny důvody klást důraz na to, že pokud má bělehradské setkání upevnit důvěru a vzájemné porozumění mezi státy, měla by mít výměna názorů na tomto setkání pozitivní charakter. V jejím průběhu je třeba zobecnit kladné, zdůrazňují kladné zkušenosti uvádění do života helsinských zásad a úmluv a pohlédnout do budoucnosti.

Dalo by to nový impuls procesu uvádění Závěrečného aktu do života v jeho celistvosti a tedy také zlepšování vztahů mezi státy - účastníky celoevropské konference, k celkovému ozdravení evropského politického ovzduší.

Usnesení celoevropské konference s jejich vyváženou rovnováhou zájmů jsou společným vlastnictvím všech, kdož jsou skutečně pro uvolnění. Je jasné, že v Bělehradě nelze připustit jakékoli snahy o revizi Závěrečného aktu, zkreslení jeho obsahu a dodat mu jednostranný výklad.

Proč některé kruhy na Západě hypertrofují význam bělehradského setkání? Proto, že se stále ještě nevzdali nadějí nějak přehrát a poopravit výsledky Helsinek, dodat Závěrečnému aktu politické zabarvení neadekvátní jeho skutečnému obsahu.

V Bělehradě se jak známo sejdou představitelé jmenovaní ministry zahraničních věcí. To znamená, že jde nikoliv o druhou celoevropskou konferenci, nýbrž o setkání prakticky konzultativního charakteru. To rovněž znamená, že budou-li na setkání dojednány nějaké kroky do budoucna, musí se týkat otázek již předem rozhodnutých v Závěrečném aktu /například svolání porady expertů k problémům mírového urovnávání sporů/, nebo z něj přímo vyplývat. Kromě toho musí mít tyto návrhy formu doporučení.

Zřejmě vyjádřím názor všech soudruhů, jestliže zdůrazním, že Závěrečný akt jako společný program akcí států, které jej podepsaly, program zaměřený na upevnění míru v Evropě, musí vyjít z bělehradského setkání nikoliv oslaben, nýbrž zapustit nové kořeny v evropské politické půdě.

Jak lze hodnotit výsledky činnosti, kterou my všichni konáme v souvislosti s přípravou bělehradského setkání? Západoevropské země, jestliže soudíme podle jejich oficiálních prohlášení a vyjádření v průběhu pracovních kontaktů, všeobecně hovoří o souhlasu s přístupem k bělehradskému setkání tak, jak jej vytýčily socialistické státy. Jedna věc jsou však slova a jiná věc je jak se budou chovat v praxi. První zkouškou v tomto směru bude přípravná schůzka, která bude zahájena 15. června t.r.

Jeden z hlavních úkolů přípravné schůzky, jak se nám jeví, spočívá v tom, aby byl více či méně závazným způsobem zafixován souhlas všech účastníků s tím, že výměna názorů na hlavním setkání musí mít pozitivní charakter. Jestliže na přípravném setkání dosáhneme toho, že o tom bude hovořeno a bude to dáno v té či jiné formě na papír, bude možné na tomto základě na hlavním setkání vyzvat k pořádku ty, kdo by se chtěli odchýlit od ustanovení úmluvy uskutečnit setkání konstruktivně.

Na přípravném setkání je v podstatě třeba dojednat organizačně-procedurální otázky, určit, jak je uvedeno v Závěrečném aktu, datum, dobu trvání, pořadí jednání a ostatní podmínky hlavního bělehradského setkání.

Nebudu se pouštět do detailů těchto otázek, v nichž budou naši představitelé v Bělehradě přirozeně navzájem udržovat úzké kontakty. Budu hovořit pouze o dvou-třech stránkách věci, které se nám zdají být důležité.

Z mnohých důvodů je nežádoucí, aby se bělehradské setkání příliš protahovalo, je třeba uvést jej do rozumného a přesného časového rámce. Jestliže bude zahájeno koncem září - začátkem října, je třeba usilovat také o dohodu pokud jde o termín jeho zakončení, který by neměl překročit konec tohoto roku.

Co se týče otázky pořadu jednání hlavního setkání, vycházíme z toho, že jeho obsah je určen příslušnými ustanoveními Závěrečného aktu. Snahy vyjít za rámec těchto ustanovení by nikterak neodpovídaly zájmům věci a je třeba rozhodně je odmítnout.

Bude třeba zaujmout pozorné stanovisko k dojednání organizace práce hlavního setkání a k eventuálnímu ustavení jeho pracovních mechanismů. Je třeba usilovat o zavedení takového způsobu práce, který by nepovzbuzoval mlouňáky různých pletich k tomu, aby "lezli" po řádkách Závěrečného aktu a vytrhovali z něj jednotlivé fráze nebo i útržky frází na úkor jeho základního obsahu. Celá organizace práce hlavního bělehradského setkání musí být v souladu s jeho politickými cíli a úkoly.

Při řešení takových otázek jako je veřejnost zasedání, přístup představitelů některých mezinárodních organizací - UNESCO, Evropská hospodářská komise a rovněž zemí Středomoří bude zřejmě užitečné využít zkušeností druhé etapy celoevropské konference. Domníváme se, že zasedání by měla být v zásadě uzavřená, jak tomu bylo v Ženevě - vždyť jde o pracovní setkání diplomatických představitelů.

Může vzniknout otázka čím zakončit hlavní bělehradské setkání, jakou formou shrnout jeho výsledky. Nyní je zřejmě předčasné vyslovovat se k této otázce. Bude-li třeba nějakého úhrnného dokumentu, musí být stručný a úsporný.

Pokud jde o uskutečnění v budoucnu dalších setkání podobných bělehradskému, vycházíme rovněž ze Závěrečného aktu. Spolu s tím se domníváme, že praktická rozhodnutí bude možné přijmout pouze s přihlédnutím k tomu, jakými výsledky bude završeno setkání v Bělehradě.

Naším představitelem v Bělehradě na přípravném i na hlavním setkání bude člen kolegia ministerstva zahraničních věcí SSSR, velvyslanec J.M.Voroncov.

Ještě jednou zdůrazňuji: je třeba snažit se v přípravné etapě vyřešit procedurálně-organizační otázky hlavního setkání tak, aby vyjadřovaly náš principiální přístup k Bělehradu. Proti naší vůli - vůli socialistických zemí tyto otázky nemohou být řešeny. Politické úvahy jsou zde pochopitelně výše než faktor doby trvání přípravného bělehradského setkání.

Naše kontakty a koordinace stanovisek bude samozřejmě pokračovat. Chtěli bych vyjádřit přesvědčení, že i v Bělehradě budou naše země pracovat sladě a aktivně. Je rovněž důležité nepolevovat v práci se všemi ostatními účastnickými státy celoevropské konference.

Celkově přistupují bratrské socialistické země k Bělehradu v dobré formě. Vykonalí jsme nemálo konkrétního pokud se týče realizace helsinských usnesení, byly vytyčeny významné návrhy zaměřené na upevnění míru a rozvoj spolupráce v Evropě.

To vše probíhá na pozadí nových úspěchů bratrských zemí ve všech oblastech společenského a státního života, rostoucí síly a serknutosti našeho společenství, na pozadí 10.výročí

Velké říjnové socialistické revoluce, která poprvé v dějinách odhalila lidstvu perspektivu dosažení trvalého a spravedlivého míru, osvobození národů od sociálního a národnostního útla-ku, plného rozkvětu lidské osobnosti.

Domníváme se, že projevující potřebnou principiálnost, vytrvalost a nezbytnou pružnost, jednajíc vzájemně bok po boku, podaří se socialistickým zemím dosáhnout toho, aby bě-lehradské setkání přineslo užitek společné věci míru, bezpeč-nosti a uvolnění, kterou společně hájí bratrské strany a stá-ty.